

Könyvszemle

SIPOS JÚLIA GONDOZÁSÁBAN

SZEMPONTOK A FELELŐSSÉGTELJES ÉLETHEZ

A reformáció jubileumi évében, 2017-ben jelent meg *A protestáns etika kézikönyve* című terjedelmes és szép kiállítású kötet a Kálvin és a Luther Kiadó közös gondozásában. A többszerzős könyv fejezeteit protestáns (református és evangélikus) teológusok, társadalomtudósok írták. Fazakas Sándor szerkesztői munkáját dicséri, hogy a kötetbe olyan tanulmányokat válogatott be, amelyek valóban aktuális etikai, szociáletikai problémákról szólnak, és – amellet, hogy megfelelnek a tudományos elvárásoknak – a nem szakemberek (tehát nem teológusok és/vagy erkölcsi kérdésekkel foglalkozó kutatók) számára is befogadhatók. A szövegek jól áttekinthetők, több esettanulmány segíti az elméletek gyakorlati vonatkozásainak megértését, illetve áttekintő táblázatok is megkönnyítik az információk rendszerezését. A könyvben olvashatunk a beszéd és a képi megjelenítés etikájáról, a házasság, a család és a szexualitás vonatkozásában felmerülő erkölcsi kérdésekről, az élet kezdetének és végének etikai dilemmáiról, a környezethez, az új technológiákhoz és a gazdasági folyamatokhoz való viszonyunk morális alapú újragondolásának szükségességéről, a közélet és az erkölcs összefüggéseiről, az egyházi szolgálatok etikájáról, a reménység és a felelősség mibenlétéről. A felelősség fogalma nemcsak az utolsó fejezetben, Németh Tamás figyelemre méltó írásában kap szerepet, ez a kötet egyik kulcsfogalma, valamennyi témánál előkerül a felelős élet fontosságának hangsúlyozása. Fazakas Sándor az előszóban megfogalmazza: „az etikai kompetenciák elsajátításához kíván segítséget nyújtani a könyv – ahhoz, hogy az ember legyen képes minden helyzetben mérlegelni, a szituációra reflektálni, a következményekkel számolni, s cselekedeteinek erkölcsi szempontból értékelhető irányultságot adni” (9). Fazakas bevezető tanulmányában is kiemeli, hogy a feltétel nélküli engedelmességre való felszólítás helyett az érvelésen, a releváns szempontok felvetésén kell alapulnia a protestáns etikának, segítséget nyújtva az egyén felelősségteljes erkölcsi szemléletének kialakításához. Vallási értelemben kívülálló olvasóként – mivel nem tartozom egyik protestáns egyházhoz sem –, úgy vélem, hogy a szerkesztő elvárásai valóban teljesültek: a kötet szerzői természetesen meghatározott értékszemlélet alapján közelítik meg választott témájukat, de elsősorban gondolkodtatni akarnak, nem pedig megmásíthatatlan erkölcsi tantételeket rögzíteni. Ezt erősíti, hogy – bár a hivatkozások

többsége a Szentírás (és olyan jelentős keresztény gondolkodók, mint Ágoston és Aquinói Tamás) mellett elsősorban Luther, Kálvin és más protestáns szerzők műveire történik – római katolikus szempontokat, pápai enciklikákat, intelmeket is figyelembe vett némelyik szerző, de bőven találhatunk nem vallási alapú etikai-filozófiai koncepciókra való utalásokat is.

A kötet oktatási (főként felsőoktatási) célokra is jól használható, bizonyos fejezetek írói kifejezetten tekintettel vannak erre, például a környezeti etikai részben az 1. esettanulmány után kérdéseket találunk (233.; a 2. esettanulmány leírását követően viszont már nincsenek kérdések, egyébként mindkét eset aktuális és releváns a téma szempontjából), a II. rész szerzője pedig azt írja, hogy a felhozott példákat szemináriumi órákon való megvitatásra szánja (54.). Számos fejezetben viszont nem találunk ilyen jellegű utalásokat. Talán szerencsés lett volna egységesíteni a tanulmányokat ebből a szempontból, például úgy, hogy a szerzők minden fejezet végén az olvasottak feldolgozását segítő kérdéseket tesznek fel, vagy valamennyien elhagyják az oktatási célú megjegyzéseket, kérdéseket. Nem túl szerencsés továbbá, hogy bizonyos fejezetek szerzői túl sok problémát vetnek fel, így fontos részkérdések érdemi kifejtésére nincs módjuk. Egyértelmű, hogy a kötetben közreműködők nem törekszenek/törekedhetnek témájuk kimerítésére, de néhol még így is kifogásolható az előbbi értelemben vett „túlzsúfoltság”. Különösen az élet kezdetének és végének kérdéseivel foglalkozó V. fejezetről mondható el, hogy a kötet terjedelméhez képest indokolatlanul röviden kerülnek tárgyalásra alapvető jelentőségű etikai problémák (az embrió státusza, eugenika, klónozás, eutanázia, asszisztált öngyilkosság, életvégi rendelkezések), alig valamivel több oldal jut e nehéz kérdések tárgyalására, mint a hazugság etikájának kifejtésére (II. fejezet). Nem az utóbbi rész hosszúságával van a baj – Visky S. Béla írása alapos és érdekes –, inkább az előző rövidegével, legalább két bővebb, különálló fejezetet (életkezdeti és életvégi dilemmák) kellett volna képezni. Mindenképpen kiemelendő ugyanakkor, hogy csak „súlyozási” problémáim vannak, mivel az V. rész tartalmi szempontból a legkevésbé sem kifogásolható, Orosz Gábor Viktor nyilvánvalóan jártas a bioetikában. Talán az is magyarázhatja az életvégi etika rövid tárgyalását, hogy a közelmúltban, 2014-ben jelent meg az *Ideje van az életnek, és ideje van a meghalásnak...* című, életvégi döntésekkel kapcsolatos keresztény etikai tanulmányokat tartalmazó kötet, amelynek szerkesztője (Ferencz Árpád mellett) szintén Fazakas Sándor volt.

Végezetül néhány szó a még nem említett szerzők munkájáról. Rácsok Gabriella részben a „nézés” és a „látás” szembeállítására építi fel a képi megjelenítés etikájáról szóló írását: vizuális korunkban képek sokasága vesz körül bennünket, egyre többeken lesz úrrá a képkészítési és megosztási kényszer, és közben mintha elveszítettük volna a lényeges és a lényegtelen, a valóságos és a nem valóságos megkülönböztetésének képességét, ezért tudatosan tennünk kell azért, hogy „látóvá” váljunk. A házassággal, a családdal és a szexualitással kapcsolatos kérdéseket

a szeretet, az intimitás és a hűség fogalmai mentén értelmezi Kovács Krisztián. Béres Tamás az ökoteológiáról és a természethez való viszonyunk átalakításának szükségességéről ír. Kodácsy Tamás szellemes tanulmányában öt bibliai technikai szimbólum – Ádám és Éva ágyékkötője a rejtőzködés, Noé bárkája az alkalmazkodás, Babel téglája az építkezés, Mózes botja az irányítás, Péter és András hálója az együttműködés szimbóluma – alapján technikai vívmányok (köztük a kvantumszámítógép és a 3D-nyomtatás) felhasználásának hatásait elemzi etikai szempontból. Szabó B. András a VIII. fejezetben – talán ez a rész is lehetett volna bővebb –, a protestáns gazdaságetikáról értekezik rövid, de lényeglátó munkájában. Színvonalas dolgozatokat olvashatunk továbbá a közélet és az egyházi szolgálatok etikájáról Borsi Attila, illetve Füsti-Molnár Szilveszter tollából.

Összességében megállapítható, hogy a könyv minden olyan protestáns szellemiségű ember számára ajánlható, aki saját etikai szemléletéhez elméleti megalapozást keres, de bárki találhat megfontolandó szempontokat a kötetben, amely remélhetőleg további erkölcsi diskurzusok kiindulópontjaként szolgálhat majd.

(Fazakas Sándor szerkesztő: A protestáns etika kézikönyve. Budapest: Kálvin Kiadó–Luther Kiadó, 2017, 460 o.)

Barcsi Tamás

egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar